

КОВАЛІВ І. З.

асистент

Львівський національний аграрний університет

kovaliv_ira@ukr.net

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ДЕРЖАВНОЇ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ (ІІ РІВЕНЬ) В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ

Визначено необхідність проведення розрахунків ефективності впровадження ІІ рівня пенсійної системи, що стане підґрунтям для виявлення недоліків та позитивних сторін. Проаналізовано варіанти побудови вітчизняної пенсійної системи в Україні. Показано доцільність створення спеціального органу при запровадженні накопичувальної системи з відповідним правовим статусом державної спеціалізованої установи, що буде виконувати функції державного управління у сфері гарантування збереження пенсійних накопичень. Запровадження обов'язкової накопичувальної системи дасть позитивні результати і дозволить збільшити пенсії майбутнім пенсіонерам. Проте, досягнення головної мети потребує додаткового дослідження щодо її соціально-економічної природи та цілей практичного втілення основних її положень.

Ключові слова: пенсія, пенсійна система, пенсійне забезпечення, накопичувальна система загальнообов'язкового пенсійного страхування.

КОВАЛІВ І. З.

асистент

Львовский национальный аграрный университет

kovaliv_ira@ukr.net

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВВЕДЕНИЯ ОБЯЗАТЕЛЬНОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ НАКОПИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ (ІІ УРОВЕНЬ) В УКРАИНЕ: ПРОБЛЕМЫ И НЕДОСТАТКИ

Определена необходимость проведения расчетов эффективности внедрения ІІ уровня пенсионной системы, что станет основой для выявления недостатков и положительных сторон. Проанализированы варианты построения отечественной пенсионной системы в Украине. Показана целесообразность создания специального органа при внедрении накопительной системы с соответствующим правовым статусом государственного специализированного учреждения, которое будет выполнять функции государственного управления в сфере гарантирования сохранности пенсионных накоплений. Введение обязательной накопительной системы даст положительные результаты и позволит увеличить пенсии будущим пенсионерам. Однако достижения главной цели требует дополнительного исследования ее социально-экономической природы и целей практического воплощения основных ее положений.

Ключевые слова: пенсия, пенсионная система, пенсионное обеспечение, накопительная система общеобязательного пенсионного страхования.

KOVALIV I. Z.

assistant

Lviv National Agrarian University

kovaliv_ira@ukr.net

INTRODUCTION EFFECTIVENESS OF MANDATORY STATE ACCUMULATIVE SYSTEM (LEVEL II) IN UKRAINE: PROBLEMS AND DISADVANTAGES

The necessity of calculation of the efficiency of the second level of the pension system implementation is defined. It will be the basis for the identification of its drawbacks and benefits. The variants of the national pension system in Ukraine are analyzed. The expediency of establishing a special body during implementing the accumulation system with the appropriate legal status of a specialized state institution is covered. It will serve as the public administration in guaranteeing of retirement savings preservation. The introduction of mandatory accumulation system will give positive results and will increase future pensions. However, to achieve the main goal, additional research of its socio-economic nature and its practical implementation is required.

Keywords: pension, pension system, pensions, funded system of compulsory pension insurance.

Постановка проблеми. Пенсійне забезпечення є одним з основних завдань соціальної політики держави, від якої залежить добробут кожної людини. Як відомо, солідарна система на даному етапі розвитку суспільства не може виконувати свого головного завдання – виплачувати престижні пенсії.

В Україні тривали довгі дискусії з приводу реформування пенсійного забезпечення, пошуку ефективних шляхів та механізмів його втілення. В результаті вивчення зарубіжного досвіду покладено початок трирівневій системі пенсійного забезпечення. Правда, були різні бачення щодо підвищення чи зниження пенсійного віку, зниження розмірів окремих видів пенсій, збільшення страхового стажу для призначення пенсій, обмеження дострокового виходу на пенсію, створення недержавних фондів, запровадження обов'язкової накопичувальної системи, зміни тарифів пенсійних внесків тощо.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є визначення ефективності запровадження та встановлення в Україні II рівня пенсійної системи – накопичувальної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми запровадження II рівня пенсійної системи в Україні вивчали та обговорювали на парламентських слуханнях С. Українець, А. Федоренко «Стан проведення пенсійної реформи та шляхи її вдосконалення» [1, с. 22–43]; переваги та загрози запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні проаналізували в своїх працях В.А. Зеленко, і О.Г. Гупало [2, с.320]; О.П. Коваль у своїй монографії розглянув і проаналізував варіанти побудови вітчизняної пенсійної системи [3, с. 240]. Хоча, на нашу думку, необхідно провести розрахунок ефективності впровадження, що стане підґрунтям для виявлення недоліків та позитивних сторін II рівня пенсійної системи.

Виклад основного матеріалу. Для нашої держави запровадження обов'язкової державної накопичувальної системи пенсійного забезпечення було і залишається особливо актуальним, але поряд з тим особливо складним. Адже йдеться про перерозподіл відповідальності за рівень майбутніх пенсій між державою, роботодавцями та працівниками.

Законом визначено, що державна накопичувальна пенсійна система є складовою системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Її зміст базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат.

Зазначимо, що пенсійні системи реформуються рідко і тому процес змін необхідно здійснювати виважено з врахуванням економічної та демографічної ситуації країни. Обов'язкова накопичувальна система запроваджується з метою часткової заміни солідарної системи та диверсифікації джерел отримання доходів у старості. Основна особливість обов'язкової накопичувальної системи полягає в тому, що в ній на відміну від солідарної, не здійснюється негайної витрати пенсійних коштів, які надійшли у вигляді страхових внесків. Ці кошти спрямовуються на формування індивідуальних накопичень застрахованих осіб, які інвестуються в інструменти грошового, фондового ринків, об'єкти нерухомості, банківські метали та інші активи.

Накопичувальну систему другого рівня і солідарну поєднують загальні положення державного обов'язкового пенсійного забезпечення, але за своїм соціальним та економічним змістом вони суттєво відрізняються.

Учасниками другого рівня пенсійної системи будуть особи, яким на дату запровадження системи виповнилося не більше 35 років. Таким чином, другий рівень дає можливість молодим сьогодні людям накопичувати кошти на майбутню пенсію. Особи – учасники другого рівня пенсійної системи – сплачуватимуть обов'язкові пенсійні внески, що обліковуватимуться на їх індивідуальних пенсійних рахунках і являтимуться їх власністю. Кошти будуть накопичуватися у єдиному Накопичувальному пенсійному фонді, адміністрування якого здійснюватиме Пенсійний фонд України.

Безперечно, запровадження обов'язкової накопичувальної системи дасть позитивні результати, дозволить збільшити пенсії майбутнім пенсіонерам. Проте, для досягнення

головної мети вона потребує додаткового дослідження щодо її соціально-економічної природи та цілей практичного втілення основних її положень. З програми економічних реформ витікає, що головною метою функціонування накопичувальної системи є вирішення соціальної проблеми.

Проте, висувуються й інші аргументи, що базуються на світовій практиці, сутність якої полягає в тому, що головною метою впровадження накопичувальної пенсійної системи поряд із соціальною складовою є формування потужного інвестиційного ресурсу, здатного стабілізувати внутрішню ситуацію у фінансовій сфері та забезпечити додаткову стійкість у період фінансових криз. Виходить, що такі надходження стануть одним із чинників зростання ВВП, забезпечать нарощування виробництва та створення додаткової вартості. А це практично означає, що головним у запровадженні накопичувальної системи є не тільки соціальна, але й макроекономічна мета. В даному випадку немає підстав заперечувати цим, хоч і різним, точкам зору, вони мають право на існування і є вірними. Однак сам лише факт запровадження накопичувальної системи не вирішить проблем пенсійного забезпечення, її необхідно вдосконалювати з метою оптимального поєднання інтересів застрахованих осіб, створення Накопичувального фонду та ефективного використання інвестиційного ресурсу. Кошти Накопичувального фонду необхідно захищати від інфляційних процесів, тому вони інвестуватимуться в економіку країни. До речі, рівень інфляції на 2013 рік в Державному бюджеті України закладений на рівні 4,8 відсотка, тому необхідно зробити систему захисту заощаджень від неї та кризових явищ.

Підприємець як приватний власник не покладає великих надій на залучення коштів Накопичувального фонду. Він старається самостійно вирішувати питання: як мати власні джерела фінансування виробничого процесу, а при їх тимчасовій нестачі, особливо у сезонних галузях, здійснювати запозичення через залучення кредиту банків. Такі ж підходи мають бути і на державних підприємствах щодо джерел інвестування виробництва.

Викликає деякі занепокоєння встановлення рівня тарифів сплати пенсійних внесків до другого рівня пенсійної системи, відволікання частини внесків від солідарної системи. Адже це буде супроводжуватися зменшенням розміру майбутньої пенсії, яка виплачуватиметься з першого рівня. Хоч можна погодитися з твердженням, що зменшення розміру пенсії з першого рівня компенсуватиметься через одержання двох пенсій – з першого та другого рівня.

На дату впровадження системи другого рівня передбачається встановити внески у розмірі 2% із подальшим його щорічним підвищенням на один відсоток до досягнення 7%. Зрозуміло, що при спрямуванні частини пенсійних внесків до другого рівня, зменшується обсяг коштів на першому рівні для виплати пенсій поточним та майбутнім пенсіонерам.

Ця проблема потребує врегулювання на державному рівні, що означатиме дальше вдосконалення щойно реформованої пенсійної системи з врахуванням досвіду країн, в якій діє перший і другий рівні загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. На нашу думку, з однієї сторони доведення тарифу страхових внесків до другого рівня до 7% не забезпечить довгострокових виплат достатнього розміру, з іншої – внески за вищим тарифом створять додаткове навантаження на перший рівень пенсійної системи.

А. Федоренко не цілком переконаний щодо правильних підходів вкладання нагромаджень на другому рівні пенсійної системи вважаючи, що ми інституційно не готові. «Ми не маємо куди вкласти гроші... Їх треба ефективно вкласти, щоб захистити від втрат і знецінення» [1, с. 47]. З метою запобігання неефективного використання накопичення коштів Законом встановлюються вимоги до інвестування та регламентовано обсяги інвестування у певні види фінансових інструментів (табл. 1).

Рівень інвестиційного доходу від інвестування активів, як цього вимагає Закон, не повинен бути нижчим рівня інфляції. Спеціалістами в цій галузі підраховано, що інвестування пенсійних коштів буде ефективним при умові, якщо інвестиційний дохід від інвестування пенсійних активів перевищуватиме рівень інфляції за рік щонайменше на 2%.

Варто наголосити, що пенсійні активи відокремлюють від активів юридичних осіб, що

надають послуги накопичувальному пенсійному фонду, не включаються до загальної ліквідаційної суми в разі банкрутства і не конфіскуються, не можуть бути предметом застави. Саме такі норми вимог законодавчих актів забезпечує збереження коштів учасників другого рівня пенсійної системи. Накопичувальний пенсійний фонд користується послугами адміністратора, КУА, зберігача, адміністратора, функції яких аналогічні функціям при обслуговуванні діяльності НПФ, тобто третього рівня пенсійної системи.

Таблиця 1

Обмеження інвестицій пенсійних активів у різні види фінансових інструментів на другому рівні

Фінансові інструменти	Обсяги інвестування, %
Грошові кошти на банківських депозитних рахунках і в ощадних сертифікатах банків	Не більш як 50; не більш як 10 у зобов'язаннях одного банку не менш ніж у трьох комерційних банках
Державні цінні папери	не більш як 50
Облігації місцевих позик	не більш як 10
Облігації підприємств-резидентів	не більш як 40
Акції українських емітентів	не більш як 40
Іпотечні облігації українських емітентів	не більш як 40
Цінні папери іноземних держав	не більш як 20 (не більш як 10 у цінні папери однієї іноземної держави)
Цінні папери іноземних емітентів	не більш як 20
Цінні папери одного емітента	не більш як 5 загальної вартості активів та не більш ніж 10 у цінних паперах одного
Інші активи, не заборонені Законом	не більш як 5

Особлива вимога пред'являється до зберігача коштів. Це наявність регулятивного капіталу в розмірі 500 млрд грн та власного капіталу в розмірі не менше 25 млн грн. Зберігачем є банківські установи, які поряд з іншими зобов'язаннями несуть відповідальність за цільове використання активів.

Нагромаджені кошти учасниками другого рівня використовуватимуться на пенсійні виплати за досягнення законодавчо встановленого пенсійного віку або ж щомісячних виплат на відповідних підставах. Зокрема, виїзд за кордон на постійне місце проживання, недостатній обсяг накопичених коштів для виплати довічних пенсій, хоч би мінімальних, інвалідність I та II груп учасника другого рівня, який набув права на пенсію за інвалідністю в солідарній системі тощо.

Учасник другого рівня пенсійної системи після досягнення встановленого пенсійного віку має право обрати один із видів довічної пенсії: довічну пенсію з установленим періодом, довічно обумовлену, довічну пенсію подружжя. Кожен вид пенсії має свої особливості та умови виплати. Так, довічна пенсія з установленим періодом – це пенсійна виплата, яка проводиться протягом життя пенсіонера, але не менше ніж протягом 10 років з дня її призначення. Якщо учасник другого рівня помирає до закінчення установленого періоду, права на одержання такої пенсійної виплати набувають його спадкоємці.

Оскільки ступінь довіри населення до накопичувальної системи є недостатнім, роль гаранта збереження і виплат громадянам накопичень на другому рівні пенсійної системи повинна належати державі. Державою взято зобов'язання бути учасником системи гарантування пенсійних накопичень. Адаже запровадження загальнообов'язкової системи II рівня ініційовано державою, вищими органами державної влади та підтверджено прийняттям Закону щодо її втілення як складової пенсійної системи.

Вагомою підставою відповідальності держави щодо гарантування збереження

пенсійних накопичень є визнання Накопичувального фонду державною установою. Державою визначаються напрямки та обмеження на інвестування накопичених коштів, регулюється фінансовий ринок через фінансову політику. Найбільшою загрозою збереження пенсійних накопичень є інфляція, а держава в особі уряду є відповідальною за рівень макроекономічних показників, в тому числі і за інфляцію. Це дає підставу вважати державу відповідальною за збереження пенсійних накопичень поряд із фінансовими установами.

Важливим інструментом гарантування збереження коштів пенсійних накопичень громадян міг би бути фонд гарантування, який не передбачений у законодавчих актах запровадження обов'язкової накопичувальної системи пенсійного забезпечення.

На думку О.Ковалю, доцільно створювати спеціальний орган з відповідним правовим статусом державної спеціалізованої установи, що виконував би функції державного управління у сфері гарантування збереження пенсійних накопичень. Такий фонд має бути економічно самостійною установою, що не ставить за мету одержувати прибуток, мати самостійний баланс, поточний та інші рахунки в Національному банку України [4, с. 27].

Протягом 2012 р. проводилася підготовча робота до втілення другого рівня пенсійної системи на теренах Львівської області однак, вона не завершена. Нами розраховано, що вже в перший рік її запровадження до другого рівня буде залучено 210350 працівників, а з солідарної системи вилучена сума внесків становитиме 113437,6 тис. грн (табл. 2), яку необхідно буде поповнити за рахунок коштів Державного бюджету України та інших залучених джерел. До Пенсійного фонду України додатково можуть надходити кошти отримані від сплати податку на нерухомість, багатство, а також податку на операції з офшорами та готівкової валюти. Ліквідація надмірних пільг народним депутатам та окремих пільг депутатам – керівникам місцевого самоврядування, прокурорам, представникам силових структур та іншим категоріям пільговиків була б суттєвим зменшенням видатків Держбюджету, які могли б бути скеровані до Пенсійного фонду.

Безперечно, запровадження другого рівня пенсійної системи відкладати не доцільно. Однак, враховуючи дефіцит Пенсійного фонду України передбачений на 2013 р. та не підготовлення переконливих заходів щодо його ліквідації, вважаємо запровадження другого рівня пенсійної системи слід розпочати з 2014 р.

Таблиця 2

Розрахунок обсягів можливих внесків до другого рівня головного управління Пенсійного фонду України у Львівській області

Роки	Тариф внеску, %	Кількість учасників, осіб	Середньомісячна заробітна плата, грн.	Сукупна сума внесків за місяць, тис. грн.	Сукупна сума внесків за рік, тис. грн.
2014	2	210350	2247	9453,13	113437,6
2015	3	210620	2404	15189,91	182278,9
2016	4	210980	2572	21705,62	260467,5
2017	5	220400	2752	30277,50	363330,0
2018	6	220570	2945	38974,72	467696,6
2019	7	220800	3150	48686,40	584236,8

При розрахунках внесків до другого рівня у головному управлінні Пенсійного фонду України у Львівській області враховано поступове збільшення внесків з 2 до 7 % від заробітної плати і визначено обсяг нагромадження коштів у накопичувальному обов'язковому рівні пенсійної системи до 2019 р. Для встановлення чисельності учасників визначено кількість працездатних осіб віком до 35 років, виходячи із вікової структури населення. Крім цього, взято до уваги середню заробітну плату в динаміці, в результаті чого виявлено закономірність щорічного її зростання, що прийнято за основу прогнозованих розрахунків на 2014–2019 рр.

Для розрахунку прогнозованої середньомісячної заробітної плати учасників другого

рівня, починаючи з 2014 р. і на наступні роки, закладено її щорічне зростання на 7 %. Таким чином, у 2019 р. середня заробітна плата працівників складатиме 3151 грн у Львівській області, що на 355 грн нижче передбаченого середнього рівня в Україні. Обсяг середньомісячної заробітної плати в Україні буде на рівні 3506 грн, розрахований за даними «Аналізу запропонованої обов'язкової накопичувальної системи».

Висновки. Таким чином, пенсіонер у майбутньому одержуватиме дві пенсії. Одну із солідарної пенсійної системи на мінімальному рівні та другу з накопичувальної пенсійної системи. При цьому в перші роки запровадження II рівня пенсійної системи виникне потреба в дотації коштів для першого рівня, тобто солідарної системи, для виплати пенсій та інших затрат. На першому етапі функціонування обов'язкової накопичувальної системи у Державному бюджеті України будуть передбачені кошти. Поряд з тим посилюється відповідальність місцевих органів самоврядування, на них покладається завдання щодо збільшення кількості робочих місць, збільшення зайнятості працездатного населення в області, підвищення заробітної плати (доходів). Саме ці чинники безпосередньо впливають на зростання обсягу внесків і надходжень до Пенсійного фонду.

Список використаних джерел

1. Стан проведення пенсійної реформи та шляхи її вдосконалення: парламентські слухання. – К. : Парламентське вид-во, 2011. – 132 с.
 2. Зеленко В. Запровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи: аналіз переваг та нових загроз / В.А. Зеленко, О.Г. Гупало // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.11. – С. 320–324.
 3. Коваль О.П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні: вплив на економічну безпеку [Електронний ресурс] : [монографія] / О.П. Коваль. – К. : НІСД, 2012. – 240 с. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>.
 4. Коваленко О. Соціальна політика : [навчально-методичний посібник] / О.В. Коваленко. – Луганськ : Ельтон – 2, 2012. – 196 с.
 5. Коваль О.П. Проблеми становлення накопичувальної складової пенсійного забезпечення в Україні : аналіт. доп. / О.П. Коваль. – К. : НІСД, 2011. – 95 с.
 6. Біліна О. Накопичувальна: коли стартуємо? На шляху впровадження пенсійної реформи, дискусії / О. Біліна // Вісник Пенсійного фонду України. – 2012. – № 3. – С. 24.
 7. Проценко О. Запуск другого накопичувального / О. Проценко // Вісник Пенсійного фонду України. – 2011. – № 1. – С. 24–26.
-